

дух якого виразно зафіксовано і в тогочасній публіцистиці («суб'єктивній документальності») як жанрі, так і в публіцистичності поезії, прози, навіть драматургії. Процес природної «ліризації» публіцистики йшов паралельно із прагненням до об'єктивно достовірного документа і факту. І вже на початку 1960-х рр. почалася зміна самої жанрової структури інформаційно-літературного процесу, порушуючи донедавна панівні канони жанрових кордонів, синтезуючи, трансформуючи, інтегруючи проміжні жанрові моделі, перформативуючи, суб'єктивізуючи філософсько-психологічні підходи у співвідношеннях: людина і обставини, Україна і світ, час і людина, діалектика загального і окремого, вселюдське й національне, матеріально-технічний прогрес і «виховання почуттів» тощо.

1. *Багрянний І.* Публіцистика: доп., ст., памфлети, рефлексії, есе / упоряд. О. Коновал; передм. І. Дзюби; післям. Г. Костюка. Київ: Смолоскип, 1996. 856 с.
2. *Гришко В.* Карби часу: Історія, література, політика, публіцистика. Київ, 1999. Т. 1: 1946—1952. 865 с.; Київ, 2009. Т. 2: Публіцистика / передм. та упоряд. С. Козак. 526 с.
3. *Жуковський А., Субтельний О.* Нарис історії України. Львів: Вид-во Наукового товариства імені Т. Шевченка у Львові, 1991. 230 с.
4. *Радчик Р. В.* Публіцистика Уласа Самчука в контексті українського державотворення. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article &article=1333>.

Марія Ріней

ЛЕКСЕМИ «ЗНАХОДИТИСЯ» І «НОСИТИ» В ГАЗЕТНИХ МАТЕРІАЛАХ

На підставі довідкової літератури проаналізовано та відредаговано ненормативне вживання лексем «знаходиться» і «носити» у журналістських текстах. Зосереджено увагу на поясненні значень цих слів у тлумачних словниках сучасної української мови. Приклади наведено із щоденної всеукраїнської газети «День».

Ключові слова: лексема, газетні матеріали, ненормативне вживання, словники.

On the basis of reference literature non-normative usage of the Ukrainian lexemes «znakhodytysia» and «nosyty» in journalistic texts has

been analyzed and edited. An attention has been paid on explanation of meaning of these words in reference edictionaries of the contemporary Ukrainian language. Materials for analysis has been selected from the daily «The Day» newspaper.

Keywords: *lexeme, newspaper materials, non-normative usage, dictionaries.*

Постановка проблеми. Журналістське слово має бути продуманим, доречним, точним. Особливої уваги потребує газетна мова, «друкована продукція повинна насамперед популяризувати національну мову, а отже, дотримуватися її норм та підвищувати рівень мовної культури населення» [13, с. 47].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На мовленнєвих неточностях акцентують у своїх працях Б. Антоненко-Давидович, І. Вихованець, М. Волощак, К. Городенська, П. Дудик, А. Капелюшний, А. Коваль, Н. Непійвода, О. Пономарів, О. Сербенська, М. Яцимірська та ін. Зокрема, Б. Антоненко-Давидович звертає увагу на слова, «потрібні для точного відтворення думки, слова, що поширюють наші мовні можливості» [1, с. 31].

Формулювання мети статті. Ми ставили за мету на підставі довідкової літератури і власного редакторського досвіду проаналізувати приклади вживання дієслів «знаходитися» і «носити» у газетних публікаціях.

Аналізований фактаж дібрано із щоденної всеукраїнської газети «День».

Виклад основного матеріалу. У газетних публікаціях читаємо: «на борту... міг знаходитися вибуховий пристрій...» (2015. 5 листоп.); «українці зможуть знаходитися у цій країні без віз 90 днів...» (2018. 3 лип.); «РФ вдарила по району Сирії, де знаходився спецназ США» (2017. 19 верес.); «лавина накрила готель, де знаходились понад 20 людей...» (2017. 19 січ.); «Костел мав свої святині, тут... знаходилася і княжа усипальниця» (2018. 7 трав.); «Володимир буде знаходитися у постійному контакті зі Стюардом...» (2012. 29 верес.); «тривають пошуки... людей, які знаходилися на борту судна... на борту могли знаходитися близько 350 чоловік» (2016. 28 трав.); «аеропорт знаходиться під контролем...» (2015. 16 січ.); «Місцевих жителів закликали... знаходитися подалі від вулкана» (2018. 20 лют.); «Розслідування... знаходиться на

найважчій стадії...» (2017. 16 трав.); «найгарячіша точка планети знаходиться у Канаді» (2017. 18 верес.); «отруйна речовина могла знаходитися у росіянина»; «до отруєння... причетні двоє людей, які... знаходяться в Росії» (2018. 5 лип.).

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел), окрім інших значень слова «знаходиться», подано «бути в наявності, виявлятися»; «траплятися, з'являтися»; «бути, перебувати, міститися де-небудь»; «перебувати в якому-небудь стані чи положенні» [2, с. 470]. У цьому словнику наведено: «публікує курси цінних паперів або ціни товарів, що знаходяться в обігу...» [2, с. 84]; «вексель... і місце платежу знаходяться в тій самій країні...» [2, с. 118]; «що-небудь закопане або те, що знаходиться в землі, під снігом...» [2, с. 137]; «простір, що знаходиться на великій відстані...» [2, с. 244]; «на об'єкті, який знаходиться за межами основної частини атмосфери...» [2, с. 578]; «знаходиться між планетами» [2, с. 671]; «знаходиться в межах якоїсь дії» [2, с. 1031]; «знаходиться у власності держави» [2, с. 1303]; «знаходиться... між двома особами, предметами, смугами...» [2, с. 1308]; «приміщення літака, де знаходяться пасажирів» [2, с. 5]; «будка, у якій знаходиться телефон-автомат» [2, с. 7]; «ресурси знаходяться у приватній власності» [2, с. 8]; «агент, який знаходиться в країні...» [2, с. 9]; «повітря, що знаходиться в каналі ствола інструмента» [2, с. 14]; «знаходиться в навколишньому середовищі» [2, с. 19]; «знаходиться поза людиною» [2, с. 22]; «угіддя, що знаходилися у загальному користуванні» [2, с. 23]; «приміщення, в якому знаходиться апаратура для обслуговування...» [2, с. 36]; «знаходиться в артеріях» [2, с. 40]; «мікроби, що знаходяться у... організмі» [2, с. 46]; «який знаходиться на башті» [2, с. 65]; «місце, місцевість, що знаходиться не посередині, а збоку чого-небудь» [2, с. 80] та ін.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (кер. вид. проекту П. М. Мовчан, В. В. Німчук, В. Й. Клічак) зазначено: «Командний пункт знаходився в сусідньому селі» [3, с. 384]. І у «Словнику української мови» (у 20 т.) наведено: «Село мало знаходитися на відстані тридцяти-сорока кілометрів. Це ж твоя дядина вже подала їм звістку, де це я знаходжусь. Ольга теж знаходилася під магічним впливом цієї оманної віри у всемогутність батька» [12].

Хоча у «Російсько-українському словнику складної лексики» С. Караванського читаємо «находиться в бедственном положении — бідувати; находится в печати — друкуватися; находится в пользовании — бути в ужитку, вживатися; находится на краю гибели — стояти перед загибеллю (прірвою); находится на службе — мати посаду, бути на службі; находится на содержании кого — утримуватися ким; находящийся — що перебуває, розташований, розміщений, присутній, наявний; находящийся в кухне — що в кухні; находящийся в жалком состоянии — занедбаний до краю; находящийся в командировке — тепер у відрядженні; находящийся в оппозиции — опозиційний до; находящийся за границей — закордонний, за кордоном; находящийся на пути к — уже на шляху до» [6, с. 278—279].

У посібнику з української мови подано [14, с. 349—350]:

Російською мовою	Українською мовою
находиться в заключении	перебувати (бути) в ув'язненні
находиться в опасности	перебувати в небезпеці
находиться в оппозиции	перебувати (бути) в опозиції
находиться в отъезде	бути у від'їзді
находиться в пользовании	бути в користуванні
находиться в прекрасной форме	бути в чудовій формі; мати чудову форму
находиться в равновесии	перебувати в рівновазі
находиться внутри	міститися всередині
находиться за границей	перебувати за кордоном
находиться на содержании кого-либо	утримуватися ким-небудь
находиться под надзором	перебувати (бути) під наглядом
находиться у власти	бути при владі

Бо, як зауважує Б. Антоненко-Давидович, «дієслова знаходиться, знайтись кажуть тоді, коли є потреба щось шукати... “Загубив учора шапку, й тільки сьогодні знайшлась вона на печі”... Коли мовиться про місце перебування когось чи чогось або географічне становище, тоді треба шукати інших українських слів: “Штаб полку містився в школі”... “Доки Шура перебувала на вогневій, жодне

погане слово не зривалося ні в кого з уст”... “Цейлон лежить поблизу Індостану”... Іноді можна випустити дієслово-присудок, маючи на думці особову форму дієслова бути, як... в реченні “Моя квартира — на другому поверсі”. Можна сказати й так: “Моя квартира міститься на другому поверсі”» [1, с. 114]. Наприклад: «Ганна все копалась у комоді... Хустка все чомусь не знаходилася, а Гордія брала нетерплячка» (Борис Грінченко); «Будь ласка, порийтеся у своїх паперах, може він [статут] де знайдеться у Вас» (Панас Мирний) [11, т. 3, с. 647]; «Великий мурований дім, де жив панич Льольо та містилась контора, важко сірів на чорному небі» (Михайло Коцюбинський) [11, т. 4, с. 750]; «Хоч Зоня часто перебувала в Галі, все ж ані на хвилику не занедбувала своїх домашніх обов’язків»; «Дорош кивнув головою, закрив очі, але не спав, перебуваючи в тому стані, коли людина не може відрізнити марення від дійсності» (Григорій Тютюнник) [11, т. 6, с. 131]; «На стареньких санях лежала вже ялинка» (Михайло Коцюбинський); «Сніг лежав на ріллі й на стернях»; «А накинь на себе оту синю [спідницю], нехай я подивлюсь, як вона лежить на тобі» (Іван Нечуй-Левицький); «Добула [Софія] свої персні та браслети, що вже давно лежали під замком» (Леся Українка); «Ми без перешкод прибули до селища, що лежало на широчезній галявині між двома лісами»; «Обабіч шляху лежали незнайомі поля, перекраєні вузькими довгими нивками» [11, т. 4, с. 469].

Неправильно «у салоні знаходилися пасажери» — правильно «у салоні були пасажери»; не «сектори знаходилися під впливом», а «сектори перебували під впливом»; не «документи знаходилися в архіві», а «документи зберігалися в архіві»; не «яких знаходиться шість тонн органіки», а «в яких міститься шість тонн органіки»; не «методи й засоби боротьби й надалі знаходяться на низькому рівні», а «методи й засоби боротьби й надалі залишаються на низькому рівні» [5, с. 83]. Неправильно вживати «згенеровані носії знаходяться у вільному стані»; «у білках такі групи знаходяться в амінокислотах»; «реле знаходилося у спрацьованому стані»; «біля дна капіляра знаходиться спай термопари»; «положення одного з максимумів знаходиться дуже близько»; «на одному кінці лінійної молекули знаходиться атом»; «атом знаходиться по центру» — правильно «згенеровані носії **перебувають** у вільному стані»; «у білках

такі групи **містяться** в амінокислотах»; «реле **було** у спрацьованому стані»; «біля дна капіляра **міститься** спай термопари»; «положення одного з максимумів є дуже близько»; «на одному кінці лінійної молекули **міститься** атом»; «атом **міститься** (є) по центру» [8, с. 63—64].

У наведених реченнях із газетних публікацій правильно так писати: «на борту... міг бути вибуховий пристрій...»; «українці зможуть перебувати у цій країні без віз 90 днів...»; «РФ вдарила по району Сирії, де був (розташований) спецназ США»; «лавина накрила готель, де були (перебували) понад 20 людей...»; «костел мав свої святині, тут... була (розташовувалась) і княжа усипальниця»; «Володимир перебуватиме у постійному контакті зі Стюардом...»; «тривають пошуки... людей, які перебували на борту судна... на борту могли бути близько 350 осіб»; «аеропорт є (перебуває) під контролем...»; «місцевих жителів закликали... перебувати подалі від вулкана»; «розслідування... перебуває на найважчій стадії (досягнуло найвищої стадії)...»; «найгарячіша точка планети міститься у Канаді»; «отруйна речовина могла бути у росіянина»; «до отруєння... причетні двоє людей, які... перебувають у Росії».

У журналістських текстах часто читаємо слово «носити». Зокрема, носять ім'я, звання, назву, дію, характер: «щоб космічний об'єкт почав носити ім'я... людини...» (2002. 6 листоп.); «...виставка... презентована музеєм... що носить його ім'я...» (2002. 13 черв.); «вулиця... стала носити ім'я» (2016. 30 трав.); «Вроцлав... носитиме звання “Культурної столиці Європи”» (2016. 2 січ.); «Гаррі і Меган будуть носити звання герцога і герцогині...» (2018. 19 трав.); «У періодичній таблиці хімічних елементів... багато елементів носять назви регіонів, країн» (2006. 11 лют.). «концерт... має три частини, які носять символічні назви...» (2008. 13 лют.); «музей... який носить назву «Лувр» (2017. 11 листоп.); «Назву якої країни носить елемент рутеній?» (2006. 2 листоп.); «вона [вулиця] носить назву...» (2016. 30 трав.); «Рішення суду має носити індивідуальну дію» (2013. 27 лип.); «Протести... носять гротескний характер» (2017. 23 квіт.); «Відносини... мають носити характер всеосяжного партнерства» (2009. 27 січ.); «анафема носить політичний... характер» (2010. 1 жовт.); «референдум... носить консультативний характер» (2017. 2 лют.); «цифри носять ознайомлювальний харак-

тер» (2008. 29 лют.); «воєнна доктрина... носить оборонний характер» (2004. 7 квіт.); «загрози... носять тривалий характер» (2015. 3 верес.); «форми протесту... носять... мирний характер» (2017. 8 берез.); «Фотографії носять напівдокументальний характер» (2016. 19 сер.); «протести носять спонтанний характер» (2005. 9 верес.); «звинувачення... носять більш гуманітарний характер...» (2015. 25 лют.); «освіта... носить світський характер...» (2007. 5 черв.); «порушення прав людини... носять системний, масовий... характер...» (2016. 9 черв.); «дисертація носить... пропагандистський характер» (2017. 14 лют.); «криза носить системний характер...» (2016. 13 квіт.); «реакція буде носити перебільшений характер» (2018. 6 берез.).

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел) у поясненні слова «носити», крім «1) Те саме, що нести, але з позначенням повторюваності, тривалості дії, що відбувається в різний час або в різних напрямках. 2) Надягати на себе, мати на собі або при собі. || Мати, зберігати (про бороду, вуса, коси і т. ін.); робити якусь зачіску...» [2, с. 792], подано «із назва, ім'я і т. ін. Мати назву, ім'я і т. ін.; називатися... Мати певний характер, напрям і т. ін...» [2, с. 792]. У цьому словнику, зокрема, наведено: «барон — дворянський титул, нижчий за графський; особа, що носить цей титул» [2, с. 62]; «гросмейстер — найвище шахово-спортивне звання; особа, що носить це звання» [2, с. 263]; «надіндивідуальний... носить не індивідуальний, особистісний, а більш широкий, громадський характер» [2, с. 711]; «неепідемічний... не носить характеру епідемії» [2, с. 759]; «патрон — святий, що вважається заступником людини, яка носить його ім'я...» [2, с. 894]; «прозиватися...носити якусь назву, ім'я і т. ін.» [2, с. 1153].

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» зазначено: «*Носити дівоче прізвище; Носити назву; Носити звання героя. Стаття носить науковий характер. Обличчя носило... сліди страждання*» [3, с. 654]. І у «Російсько-українському словнику» у словниковій статті лексеми «носить» читаємо, що російською «носить ім'я», а українською «мати (носити) ім'я, зватися, називатися»; російською «носить фамілію мужа» — українською «носити прізвище чоловіка»; російською «носить характер чого»

— українською «мати (носити) характер чого» [9]. У словнику синонімів (у словниковій статті слова «називатися») подано «мати, носити те чи інше ім'я, назву; характеризуватися яким-небудь словом, позначенням, зватися, іменуватися...» [10].

Однак, що варте уваги, «Російсько-український словник складної лексики» подає, що російською «носять имя» — українською «зватися»; російською «носящий имя» — українською «з (під) іменем»; російською «носящий название» — українською «під назвою, названий»; російською «носящий фамилию кого» — українською «під прізвищем»; російською «носящий характер чого» — українською «ідентичний з чим, зовсім як що» [6, с. 301].

Як зазначають дослідники, дієслово «носити» «вказує на переміщення, рух людини з кимсь або чимсь у руках чи на собі... Уживають цього дієслова також у значенні “надягати на себе, мати на собі певний одяг”... Використовують його й у значенні “мати, містити в собі, зберігати що-небудь”... Уживане дієслово *носити* й тоді, коли йдеться про рух, дію або мандри в багатьох місцях і впродовж тривалого часу...» [4]. Наприклад: «Катерина По садочку ходить, На рученьках носить сина» (Тарас Шевченко); «Бійці носили ящики з мінами» (Олесь Гончар); «Мені сором, що ми такі невольні, що носимо кайдани і спимо під ними спокійно (Леся Українка); «Тяжко мені, боже милий, Носити самому Оці думи (Тарас Шевченко) [11, т. 5, с. 445].

А «коли говориться про найменування вулиці чи якогось закладу, тоді вживають дієслова *зватись* або *мати назву*. «На нашому заводі, що зветься “Світлий шлях”.., “Ця вулиця має назву Першого травня”» [1, с. 103]. У реченнях «Школа носить ім'я земляка-поета, Наша вулиця носить ім'я Івана Франка... Замість дієслова *носити* потрібно... використати дієслово *мати*» [4]. А також у реченнях «Адже компанія носить ім'я Пресвятої Богородиці — Оранти...», «Стрийський парк колись носив ім'я Кілінського» [7, с. 110].

Неправильно вживати «буде нести цивільну відповідальність» — правильно «буде притягнутий до цивільної відповідальності»; неправильно «часопис носить назву» — правильно «часопис називається»; неправильно «носять динамічний характер» — правильно «мають динамічний характер» [5, с. 88].

У наведених реченнях із газетних публікацій дієслово «носити» вжито неправильно. Треба так писати: «щоб космічний об'єкт назвали ім'ям людини»; «презентована музеєм, що має його ім'я»; «вулицю почали називати»; «Вроцлав матиме звання “Культурної столиці Європи”»; «Гаррі і Меган матимуть звання герцога і герцогині»; «У періодичній таблиці хімічних елементів... багато елементів мають назви регіонів, країн»; «концерт... складається з трьох частин, які мають символічні назви...»; «музей... який має назву “Лувр”»; «Назву якої країни має елемент рутеній?»; «вулиця має назву...»; «Рішення суду повинно мати індивідуальну дію»; «Протести мають гротескний характер»; «Відносини повинні мати характер всеосяжного партнерства»; «анафема має політичний характер»; «референдум має консультативний характер»; «цифри мають ознайомлювальний характер»; «воєнна доктрина має оборонний характер»; «загрози мають тривалий характер» (є тривалими); «форми протесту мають мирний характер» (є мирними); «Фотографії мають напівдокументальний характер» (є напівдокументальні); «протести мають спонтанний характер» (є спонтанні); «звинувачення мають більш гуманітарний характер» (є більш гуманітарні); «освіта має світський характер» (є світською); «порушення прав людини мають системний, масовий... характер» (є системними, масовими); «дисертація має відверто пропагандистський характер» (є пропагандистською); «криза матиме системний характер» (буде системною); «реакція матиме перебільшений характер» (буде перебільшеною).

Висновки. Отже, можемо підсумувати:

Коли йдеться про перебування когось або чогось чи географічне розташування, правильно вживати лексеми «бути», «міститися», «перебувати», «лежати» тощо, але не «знаходитися»;

Щодо «імені», «назви», «звання», «дії», «характеру» тощо, залежно від контексту правильно вживати дієслова «називатися», «зватися», «мати» та ін., а не «носити».

Зважаючи на важливість, порушена проблема потребує подальших досліджень.

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. Київ: Либідь, 1991. 256 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. 1735 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [кер. вид. проекту: П. М. Мовчан, В. В. Німчук, В. Й. Клічак]. Київ: Дніпро, 2009. 1332 с.
4. *Вихованець І.* Етюди про мову. URL: www.ipro.org.ua.
5. *Волощак М.* Неправильно-правильно. Довідник з українського слововживання (За матеріалами засобів масової інформації). [2-ге вид., доповн.]. Київ: Вид. центр «Просвіта», 2003. 160 с.
6. *Караванський С.* Російсько-український словник складної лексики. Київ: ВЦ «Академія», 1998. 712 с.
7. *Piney M. B.* Порушення лексичної норми на сторінках газет // Культура народів Причорномор'я. 2007. № 101. С. 107—110.
8. *Piney M.* Редакторська правка науково-технічного тексту // Українська мова. 2014. № 2. С. 61—67.
9. Русско-украинский словарь: [в 3 т.]. [2-е изд., испр.]. Киев, 1981. Т. 2. С. 194.
10. Словник синонімів української мови: [у 2 т.] / [А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін.]. Київ: Наукова думка, 1999. Т. 1. С. 895.
11. Словник української мови: [в 11 т.]. Київ: Наукова думка, 1970—1980.
12. Словник української мови: [у 20 т.]. Київ: Наукова думка, 2015. Т. 6. С. 261—262.
13. *Супрун Л. В.* Нормативність мовлення як складник мовної комунікації журналіста // Наукові записки Інституту журналістики. Київ, 2008. Т. 33. С. 44—48.
14. Українська ділова і фахова мова: практ. посіб. на щодень / [М. Д. Гінзбург, І. О. Требульова, С. Д. Левіна, І. М. Корніловська; за ред. М. Д. Гінзбурга]. [2-ге вид., випр. і доповн.]. Київ: ІНККОС, 2006. 654 с.